

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА, ІСТОРІОГРАФІЇ ТА
СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан історичного факультету

_____ В.І. Мільчев

« _____ » _____ 2022 р.

Війни ХХ століття у фотоджерелах
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки бакалавра
очної (денної) та заочної (дистанційної) форм здобуття освіти
спеціальності 032 історія та археологія
освітньо-професійна програма історія

Укладач: Білівненко Сергій Миколайович, канд. істор. наук, доцент

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри джерелознавства,
історіографії та спеціальних історичних
дисциплін

Протокол № _____ від “ _____ ” _____ 2022 р.
Завідувач кафедри джерелознавства,
історіографії та спеціальних історичних
дисциплін

_____ Ю.І. Головка

Ухвалено науково-методичною радою
Історичного факультету

Протокол № _____ від “ _____ ” _____ 2022 р.
Голова науково-методичної ради
історичного факультету

_____ І.М. Кривко
(підпис) (ініціали, прізвище)

Погоджено
з навчально-методичним відділом

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

2022 рік

1. Опис навчальної дисципліни

1	2	3	
Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Кількість кредитів – 4	Обов'язкова	
Спеціальність 032 Історія та археологія	Загальна кількість годин – 120	Цикл професійної підготовки освітньої програми	
Освітньо-професійна програма історія		Семестр:	
	Змістових модулів – 6	3-й	4-й
Рівень вищої освіти: бакалаврський	Кількість поточних контрольних заходів – 16	Лекції	
		16 год.	14 год.
		Практичні заняття	
		16 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		58 год.	70 год.
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Війни ХХ ст. у фотоджерелах» є опанувати навички роботи із фотоджерелами воєнних часів ХХ століття.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Війни ХХ ст. у фотоджерелах» є: ознайомлення з історією розвитку фотографії; характеристика воєнних конфліктів ХХ століття; формування образу військових та цивільного населення за допомогою фото джерел; визначення гендерних аспектів воєнних фотографій; визначати роль фотографії в інформаційній війні.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентностей:

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1	2
ІК Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів	Методи: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, евристичний, дискусійного викладу. Контрольні заходи: усні доповіді, їх рецензування, обговорення; презентації

гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.	світового досвіду, цифрових архівів України.
ЗК1 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	Методи: пояснювально-ілюстративний, дискусійного викладу. Контрольні заходи: усні доповіді, їх рецензування, обговорення; презентації.
ЗК2 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	Методи: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, евристичний. Контрольні заходи: презентації.
ЗК3 Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.	Методи: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, евристичний, дискусійного викладу. Контрольні заходи: усні доповіді, їх рецензування, обговорення; презентації світового досвіду, цифрових архівів України.
ЗК6 Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.	
ЗК7 Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.	
ЗК8 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.	
ЗК11 Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.	
СК 1 Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.	Методи: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний. Контрольні заходи: усні доповіді.
СК 3 Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.	Методи: дискусійного викладу. Контрольні заходи: усні доповіді, їх рецензування, обговорення.
СК 4 Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.	Методи: репродуктивний, евристичний. Контрольні заходи: презентації.
СК 5 Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).	
СК 6 Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.	
СК 7 Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.	
СК 8 Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.	Методи: евристичний, дискусійного викладу. Контрольні заходи: усні доповіді, їх рецензування, обговорення.
СК 9 Здатність працювати з історичними текстами	
	Методи: репродуктивний, дискусійного

і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.	викладу. Контрольні заходи: лабораторні роботи (експертиза цінності, оцифрування джерел).
СК 14 Здатність створювати та управляти змістом web-сайтів на історичну тематику.	Методи: евристичний. Контрольні заходи: лабораторні роботи (експертиза цінності, оцифрування джерел).
СК 15 Здатність здійснювати цифрову обробку текстових, аудіо та відео матеріалів.	
ПРН 2 Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.	Методи: пояснювально-ілюстративний, дискусійного викладу. Контрольні заходи: усні доповіді, їх рецензування, обговорення.
ПРН 4 Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.	
ПРН 5 Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.	Методи: евристичний. Контрольні заходи: лабораторні роботи (експертиза цінності, оцифрування джерел).
ПРН 9 Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.	
ПРН 10 Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.	Методи: пояснювально-ілюстративний, дискусійного викладу. Контрольні заходи: усні доповіді, їх рецензування, обговорення; презентації.
ПРН 11 Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.	
ПРН 14 Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.	

Міждисциплінарні зв'язки. Відповідно до структурно-логічної схеми навчальна дисципліна «Війни ХХ ст. у фотоджерелах» тематично пов'язана з такими курсами: «Атестаційний екзамен».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія розвитку фотографії та фотожурналістики

Історія розвитку фотографії

Виникнення та розвиток фотосправи. Фотографія як привілей. Масове поширення фотографії. Розвиток техніки фотографування. Нова епоха фотографії – цифрове фото.

Історія фотожурналістики

Історія фотожурналістики. Перша світова війна і розвиток фотографії. Листівки із Закарпаття. Фронтові фотокореспонденти.

Змістовий модуль 2. Воєнні конфлікти ХХ століття

Міжнародні кризи та конфлікти ХХ ст.

Друга марокканська криза та італо-турецька війна 1911–1912 рр. Перша, Друга балканські війни. Перша світова війна. Друга світова війна. Холодна війна. Війна в Кореї. Карибська криза.

Локальні війни та воєнні конфлікти

Балканський вузол. Придністровський конфлікт. Гагаузія. Перша і Друга Чеченські війни. Проблема Дагестану й Інгушетії. Нагірний Карабах. Конфлікти на території Грузії.

Арабо-ізраїльський конфлікт. Сирійський конфлікт. Локальні та регіональні конфлікти Південної Азії, Південно-Східної Азії та Східної Азії. Локальні та регіональні конфлікти Африки.

Змістовий модуль 3. Учасники бойових дій на світлинах ХХ століття

Воєнна журналістика, воєнні фотокореспонденти. Образ військового у різних воєнних конфліктах ХХ століття. Постановочні та репортажні фото.

Змістовий модуль 4. Цивільне населення на фото у вирі воєнних конфліктів

Причини потрапляння цивільного населення в об'єктив фотокамери. Підвищення інтересу до життя цивільного населення. Образ місцевих мешканців Закарпаття в часи Першої світової війни.

Змістовий модуль 5. Гендерні аспекти воєнних фотографій

Нові соціальні ролі жінок в період Першої світової війни. Військові медсестри, жінки на фронті. Фотографині та фотографи ХХ сторіччя.

Змістовий модуль 6. Фотографія як інструмент інформаційної війни

Пропаганда: поняття та її види. Історія пропаганди та інформаційних воєн. Використання прийомів пропаганди в період Першої та Другої світових воєн, періоду Холодної війни та інших конфліктів ХХ століття. Роль фотографій та фотожурналістів у інформаційних війнах.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години						Самостійна робота, год		Система накопичення балів		
		Усього годин		Лекційні заняття, год		Практичні заняття, год		о/д ф.	з/дист ф.	Теор. зав-ня, к-ть балів	Практ. зав-ня, к-ть балів	Усього балів
				о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.					
1	2	3		4	5	6	7	8	9	10	11	12
		о/д ф.	з/дист ф.									
1	16	8	4	4	2	4	2	8	10	8	6	14
2	18	8	4	4	4	4		10	10	8	6	14
3	14	4	4	2	2	2	2	10	12	4	4	8
4	14	4	2	2	2	2		10	12	4	4	8
5	14	4	4	2	2	2	2	10	12	4	4	8
6	14	4	2	2	2	2		10	14	4	4	8
Усього за змістові модулі	90			16	14	16	6	58	70			60
Підсумковий семестровий контроль залік	30											40
Загалом		120						100				

5. Темі лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Історія розвитку фотографії	2	2
1	Історія фотожурналістики	2	
2	Міжнародні кризи та конфлікти ХХ століття	2	2
2	Локальні війни та воєнні конфлікти	2	2
3	Учасники бойових дій на світликах ХХ століття	2	2
4	Цивільне населення на фото у вирі воєнних конфліктів	2	2
5	Гендерні аспекти воєнних фотографій	2	2
6	Фотографія як інструмент інформаційної війни	2	2
Разом		16	14

6. Теми практичних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Історія розвитку фотографії	2	2
1	Історія фотожурналістики	2	
2	Міжнародні кризи та конфлікти ХХ століття	2	
2	Локальні війни та воєнні конфлікти	2	
3	Учасники бойових дій на світлинах ХХ століття	2	2
4	Цивільне населення на фото у вирі воєнних конфліктів	2	
5	Гендерні аспекти воєнних фотографій	2	2
6	Фотографія як інструмент інформаційної війни	2	
Разом		16	6

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1	Теоретичне завдання – усне опитування	Питання для підготовки: Практичне заняття 1. Історія розвитку фотографії 1. Історія виникнення фотографії. 2. Дагеротипія. 3. Амбротипія. 4. Калотип. 5. Поява фотоплівки. Кольорове фото. 6. Цифрова фотографія	Правильна відповідь на одне питання – 4 бали	4
	Практичне завдання – презентація	Вимоги до виконання та оформлення: підготувати презентацію 10-15 слайдів з фотографіями, що ілюструють одне із зазначених у плані практичного заняття питань. Аналіз та обговорення – на практичному занятті.	Виконання практичного завдання (презентація) оцінюється в 1-3 балів, захист та участь в обговоренні презентації – не більше 2 балів.	3
	Теоретичне завдання – усне опитування	Питання для підготовки: Практичне заняття 2. Історія фотожурналістики 1. Фотографія як носій соціальної інформації. 2. Американський фотожурналіст Джеймс Нахтвей. 3. І. Іванець та фотодокументування діяльності легіону Українських січових стрільців. 4. Роберт Капа – засновник воєнного репортажу. 5. Фотодокументальний комплекс фотожурналіста Я. Б. Давидзона.	Правильна відповідь на одне питання – 4 бали	4
	Практичне завдання – презентація	Вимоги до виконання та оформлення: Підготувати презентацію 10-15 слайдів з фотографіями, що ілюструють одне із зазначених у плані практичного заняття питань. Або обрати роботи будь-якого іншого воєнного фотокореспондента ХХ ст. Аналіз та обговорення – на практичному занятті.	Виконання практичного завдання (презентація) оцінюється в 1-3 балів, захист та участь в обговоренні презентації – не більше 2 балів.	3
Усього за ЗМ 1 контр. заходів	4			14

2	Теоретичне завдання – усне опитування	Практичне заняття 3. Міжнародні кризи та конфлікти ХХ століття 1. Друга марокканська криза та італо-турецька війна 1911–1912 рр. 2. Перша та Друга балканські війни. 3. Перша світова війна. 4. Друга світова війна. 5. Холодна війна. 6. Війна в Кореї. 7. Карибська криза.	Правильна відповідь на одне питання – 4 бали	4
	Практичне завдання – презентація	Завдання: створити підбірку фотографій, що ілюструють одне із зазначених у плані практичного заняття питань. Аналіз та обговорення – на практичному занятті.	Виконання практичного завдання (презентація) оцінюється в 1-3 балів, захист та участь в обговоренні презентації – не більше 2 балів	3
	Теоретичне завдання – усне опитування	Практичне заняття 4. Локальні війни та воєнні конфлікти 1. Придністровський конфлікт. Гагаузія. 2. Перша і Друга Чеченські війни. 3. Проблема Дагестану й Інгушетії. 4. Нагірний Карабах. Конфлікти на території Грузії. 5. Арабо-ізраїльський конфлікт. 6. Сирійський конфлікт. 7. Локальні та регіональні конфлікти Південної Азії, Південно-Східної Азії та Східної Азії. 8. Локальні та регіональні конфлікти Африки.	Правильна відповідь на одне питання – 4 бали	4
	Практичне завдання – презентація	Завдання: створити підбірку фотографій, що ілюструють одне із зазначених у плані практичного заняття питань. Аналіз та обговорення – на практичному занятті.	Виконання практичного завдання (презентація) оцінюється в 1-3 балів, захист та участь в обговоренні презентації – не більше 2 балів	3
Усього за ЗМ 2 контр. Заходів	4			14
3	Теоретичне завдання – усне опитування	Практичне заняття 5. Учасники бойових дій на світлинах ХХ століття 1. Воїни часів Першої світової війни. 2. Українські січові стрільці.	Правильна відповідь на одне питання – 4 бали	4

		3. Воїни часів Другої світової війни. 4. Образ ворога у свідомості учасників війни.		
	Практичне завдання – презентація	Завдання: створити підбірку фотографій, що ілюструють одне із зазначених у плані практичного заняття питань. Аналіз та обговорення – на практичному занятті.	Виконання практичного завдання (презентація) оцінюється в 1-4 балів, захист та участь в обговоренні презентації – не більше 3 балів	4
Усього за ЗМ 3 контр. заходів	2			8
4	Теоретичне завдання – усне опитування	Написати відгук на репортаж М. Марковича "Війна і LIFE: фотомандрівка американки Маргарет Бурк-Вайт на Закарпаття" https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/viina-i-life-fotomandrivka-amerikanki-margaret-burk-vait-na-zakarpattia/	Правильна відповідь на одне питання – 4 бали	4
	Практичне завдання – презентація	Практичне заняття 6. Цивільне населення на фото у вирі воєнних конфліктів Підготувати презентацію 10-15 слайдів із зображенням цивільного населення в період однієї з воєн ХХ століття (на вибір студента).	Виконання практичного завдання (презентація) оцінюється в 1-4 балів, захист та участь в обговоренні презентації – не більше 3 балів	4
Усього за ЗМ 4 контр. заходів	2			8
5	Теоретичне завдання – усне опитування	Практичне заняття 7. Гендерні аспекти воєнних фотографій 1. Жінки військові у війнах ХХ століття. 2. Жінки-медики у війнах ХХ століття. 3. Благодійна діяльність жінок під час воєнних конфліктів.	Правильна відповідь на одне питання – 4 бали	4
	Практичне завдання – презентація	Підготувати презентацію 10-15 слайдів з фотографіями, що ілюструють одне із зазначених у плані практичного заняття питань. Аналіз та обговорення – на практичному занятті.	Виконання практичного завдання (презентація) оцінюється в 1-4 балів, захист та участь в обговоренні презентації – не більше 3 балів	4
Усього за ЗМ 5 контр. заходів	2			8

6	Теоретичне завдання – усне опитування	Практичне заняття 8. Фотографія як інструмент інформаційної війни 1. Пропаганда: поняття, різновиди. 2. Вплив пропаганди на населення. 3. Історія інформаційних війн. 4. Фотожурналістика та етика.	Правильна відповідь на одне питання – 4 бали	4
	Практичне завдання – презентація	Підготувати презентацію 10-15 слайдів з фотографіями, що демонструють пропагандистський вплив під час однієї з воєн ХХ століття.	Виконання практичного завдання (презентація) оцінюється в 1-4 балів, захист та участь в обговоренні презентації – не більше 3 балів	4
Усього за ЗМ 6 контр. заходів	2			8
Усього за змістові модулі контр. заходів	16			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Теоретичне завдання	Тестування в Moodle	Одна правильна відповідь – 1 бал	10
	Практичне завдання	Створити підбірку фотографій, присвячених одному з воєнних конфліктів ХХ століття.	Якісна підбірка фото, що різнобічно висвітлюють воєнний конфлікт – 15–30 балів. Погана якість фотографій, логічні помилки в систематизації, недоліки у презентації – 1–14 балів.	30
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література

1. Введенський О. Історія львівської фотографії. *Поступ.* 2004. 17 травня. URL: <http://portal.lviv.ua/digest/2004/05/17/122648.html>
2. Горевалов С. І. Фотокореспонденти й документальна фотографія періоду Другої світової війни (до 70-річчя Великої Перемоги). *Наукові записки Інституту журналістики.* 2014. Т. 54. С. 192–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2014_54_38
3. Горевалов С.І., Зикун Н.І. Фотографія й становлення фотосправи в Україні: історія та сучасність (до 180-річчя фотографії). *Scientific notes of the institute of journalism.* 2020. Т. 1. С. 53–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2020_1_6
4. Горлова Т. А., Іванова Н. М. Роботи фотографів-художників Харкова 19 – поч. 20 ст. у колекції ХІМ. *Одинадцяті Сумцовські читання.* Збірник Матеріалів наукової конференції «Подвигу народному жити у віках» 15 квітня 2005 р. Харків : Харківський історичний музей, 2006. 124 с.
5. Грушицька І. Б. До питання про виникнення та розвиток наукової фотографії. *Питання історії науки і техніки.* 2012. № 3. С. 10–18.
6. Грушицька І. Б. Розвиток фотографії в Україні (1839 – I пол. ХХ ст.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.* 2014. Вип. 41. С. 285–291.
7. Грушицька І. Б. Школа наукової фотографії Є. А. Кирилова. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.* 2014. Вип. 39. С. 283 – 288.
8. Журналістський фах: Фотожурналістика : методичні рекомендації / Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка / Укл. В.В. Гридчина. Київ : Інститут журналістики, 2012. 60 с.
9. Зонтаг С. Про фотографію / ред. пер. П. Таращук. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 189 с.
10. Історія виникнення фотографії. URL: www.npblog.com.ua/index.php/istoriya/istorija-viniknennja-fotografiyi.html
11. Крикалова І. В. З історії перших миколаївських фотографій URL: <http://mk.archives.gov.ua/pubonsite/131-pubfoto.html>
12. Міщенко М. М. Сучасне фотомистецтво України: Соціальний досвід та нові художні рішення. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»* : зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. Харків : НТУ «ХПІ». 2014. № 37 (1080). С. 27–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vsriaks_2014_37_8. (дата звернення: 05.03.2020).
13. Пилипчук О. О. Дослідження у галузі фотографії в Київському відділенні Російського технічного товариства. *Наука та наукознавство.* 2006. № 4 Додаток [Матеріали VI Щорічної конференції з наукознавства та історії науки (Добровські читання) 1 – 10 березня 2006 року]. С. 140 – 143.
14. Пилипчук О.О. Історія Київського відділення Російського технічного товариства (1871–1919) : дис. на здобуття наукового ступеня канд. істор. наук: спец 07.00.07 / Пилипчук Оксана Олегівна. Київ, 2006. 241с.
15. Трачук О. Золотий вік української фотографії URL: <http://primetour.ua/uk/company/articles/1.html>

16. Трачун А. История украинской фотографии XIX–XXI вв. Киев: Балтия-Друк, 2014. 255 с.
17. Трачун О. Фотографія в Україні 1939-2010. Харків : Сага, 2010. 212 с.
18. Ферчук А. М. Про витоки науково-технічної творчості на теренах України. *Наука та інновації*. 2007. Т. 3, № 4. С. 53 – 57.
19. Янковий В., Стефанович Д. Віртуоз фотографії, або ім'я, повернуте із забуття. *Дзеркало тижня*. 2009. № 48. 12 грудня. URL: http://dt.ua/SOCIETY/virtuoz_fotografii,_abo_imya,_povernute_iz_zabuttya-58723.html
20. Batchen Geoffrey. *Each Wild Idea: Writing, Photography, History*. Cambridge, London: MIT Press, 2002. 236 p.
21. Marien Mary Warner. *Photography: A Cultural History*. London: Laurence King Publishing, 2002. 528 p.